

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b,
105 Reykjavík

Garðabær, 29. október 2025
202509-0178/A.B.
08.03

Efni: Umsögn - Mat á umhverfisáhrifum – Matskyldufyrirspurn - Breytingar á Blöndulínu 3 í landi Starrastaða og Mælifells - Skipulagsstofnun.

Vísað er í erindi Skipulagsstofnunar er barst 30. september sl. þar sem óskað er umsagnar Náttúruverndarstofnunar um fyrirspurn um matskyldu vegna breytinga á legu Blöndulínu 3 í landi Starrastaða og Mælifells í Skagafirði.

Framkvæmdarlýsing

Í greinargerð framkvæmdaraðila kemur fram að breytingin á legu Blöndulínu 3 taki til um 5,3 km kafla í landi Mælifells og Starrastaða í Skagafirði. Lagt er til að línuleiðin færist til suðurs og ofar í landið, þar sem hún verði að hluta fjær byggð og í meira samræmi við landnotkun á svæðinu. Lengd línunnar styttest um 689 m miðað við fyrri legu, og möstrum fækkar úr 18 í 17. Mesta færsla frá fyrri legu er um 2,1 km.

Samkvæmt greinargerðinni er breytingin fyrst og fremst liður í því að koma til móts við óskir landeigenda, og er talið að hún hafi í för með sér minna rask en áður var gert ráð fyrir. Núverandi slóðar og vegir verða nýttir eftir því sem kostur er.

Efnispörf vegna breytingarinnar verður sambærileg og áður var gert ráð fyrir í umhverfismati Blöndulínu 3, og áætlað er að rask verði minna þar sem möstrum fækkar og línuleið styttest. Fram kemur að gerðar verði ráðstafanir til að takmarka áhrif á gróður og yfirborð, þar á meðal með endurnýtingu svarðlags, sáningu og áburðargjöf á raskað svæði að framkvæmdum loknum.

Að mati Náttúruverndarstofnunar er um að ræða tiltölulega afmarkaðar breytingar á legu línunnar, þar sem umfang rasks og efnistöku minnkar að einhverju leyti miðað við fyrri áætlanir. Á hinn bóginn kann ný lega, þar sem hún liggur ofar í landinu og þverar að hluta brekkur og hlíðar, að valda breytttri ásýnd frá nálægum bæjum og leiðum, sem nánar er fjallað um í sérstökum kafla um landslag og ásýnd.

Vistgerðir og fuglalíf

Vistgerðir

Í greinargerð framkvæmdaraðila kemur fram að línuleið Blöndulínu 3 á þessum stað liggi að langmestu leyti um vel gróið land á láglandi, þar sem ríkjandi eru mólendi og eyrar, en einnig komi fyrir votlendi á afmörkuðum svæðum. Alls voru kortlagðar 21 landvistgerð í sjö vistlendum, auk ár og vatna sem ekki voru flokkuð til vistgerða. Óljóst hvað er átt er við með „á þessum stað“ Er það rannsóknarsvæðið, línuleið í MÁU eða færsla á línu sbr. mynd 1.1?

Auk þess segir að verndargildi vistgerða á línuleiðinni var metið lítið til miðlungs, og áhrif framkvæmdarinnar á gróður og vistgerðir því talin nokkuð neikvæð.

Náttúruverndarstofnun bendir á að samkvæmt vistgerðarkorti Náttúrufræðistofnunar¹ eru innan framkvæmdarsvæðisins m.a. vistgerðirnar starungsmýravist og língresis- og vingulsvist sem eru með mjög hátt og hátt verndargildi og eru á lista Bernarsamningsins frá 2014 yfir vistgerðir sem þarfnast verndar. Mikilvægt er að hafa þó í huga að viðmiðunarmælikvarði vistgerðarkotlagningar er 1:25.000, þannig ekki er alveg öruggt að þessar vistgerðir finnist innan marka framkvæmdasvæðisins.

Niðurstaða framkvæmdaraðila er því ekki í samræmi við vistgerðarkortið um verndargildi vistgerða. Auk þess er ekki fjallað um í töflu 5.2. að innan framkvæmdasvæðisins eru vistgerðir sem njóta verndar samkvæmt alþjóðlegum samningum sbr. viðauka 2 í lögum um mat á umhverfisáhrifum.

Náttúruverndarstofnun bendir á að í vel grónu landi á hálendum köflum getur verið erfitt og í sumum tilfellum að því er virðist nánast ómögulegt að bæta fyrir gróðurskemmdir sem óhjákvæmilega fylgja línulögnum. Eftir því sem framkvæmdasvæði liggur hærra í landi verður gróður viðkvæmari fyrir raski og veit Náttúruverndarstofnun dæmi þess að í masturstæðum á Laxárdalsheiði þar sem lína var lögð fyrir hátt í 50 árum síðan er gróðurframvinda á stöðum þar sem svarðlag hefur verið fjarlæggt nánast engin. Náttúruverndarstofnun telur að framkvæmdir á votlendissvæðum verði vandasamari því hærra yfir sjávarmáli framkvæmdin er. Frágangur og uppgræðsla með staðargróðri er vandasöm og er besta ráðið að raska gróðri sem minnst og helst að forðast alfarið að ráðast í mannvirkjagerð á slíkum svæðum.²

Fuglalíf

Náttúruverndarstofnun bendir á að í starungsmýravist getur verið ríkt fuglalíf og er algengt að mófuglategundirnar lóupræll, spói, þúfuttlingur, hrossagaukur, jaðrakan og stelkur nýti slíka vistgerð til varps. Samkvæmt rannsóknnum sem fylgja umhverfismatsskýrslu segir að Kiðaskarðsleiðin A1 liggur um gróið mólendi og votlendi með tiltölulega dreifðu fuglalífi, þar sem þúfuttlingur er algengasti fuglinn. Aðrar tegundir eru heiðlóa, spói, lóupræll, hrossagaukur og nokkrar válistategundir eins og snjótittlingur. Mat á umhverfisáhrifum bendir til að A1 hafi svipuð áhrif á fuglalíf og leið A2; báðar leiðir fara framhjá tveimur fálkaóðulum og áhættan á áflugi er mest fyrir rjúpu. Röskun á fuglalífi er metin sem nokkuð neikvæð en ekki líkleg til að hafa veruleg áhrif á stofnstærðir fugla að því tilskyldu að mótvægisáðgerðir, svo sem vandaður frágangur við votlendi og takmörkun framkvæmda á varptíma, verði fylgt.

¹ Náttúrufræðistofnun – Vistgerðarkort

² https://ust.is/library/sida/Umhverfisstofnun/Ums%3%b6gn%20UMS%20Bl%3%b6ndul%3%adna%203_undirr.pdf

Náttúruverndarstofnun bendir á allir fuglar eru friðaðir samkvæmt lögum nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum nema friðun þeirra hafi verið aflétt með reglugerð nr. 456/1995. Þegar rætt er um friðun tekur hún einnig til eggja og hreiðra þeirra fugla sem njóta algerrar eða tímabundinnar friðunar.

Auk þess bendir stofnunin á að í 2. mgr. 6. gr. laga nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum segir að ávallt skuli gæta fyllstu varkárni og nærgætni gagnvart villtum dýrum og búsvæðum þeirra og forðast óþarfa truflun. Við skipulag og landnotkun skal tekið tillit til villtra dýra og búsvæða þeirra, sbr. lög um náttúruvernd og skipulagslög.

Þar af leiðandi er mikilvægt að mati Náttúruverndarstofnunar m.t.t. til fuglalífs að framkvæmdin verði utan varptíma.

Ef framkvæmd þarf að fara fram á varptíma

Þar sem framkvæmdasvæðið er kjörið búsvæði margra mófugla er mikilvægt að halda framkvæmdum — ef af þeim verður — í lágmarki á varptíma. Stofnunin bendir á góða samantekt forstöðumanns Rannsóknaseturs HÍ á Suðurlandi um hvernig skal taka tillit til mófugla á varptíma og bera sig að við framkvæmdir.³

Fækkun mófugla – Rannsóknir af Suðurlandi

Náttúruverndarstofnun bendir að fuglalíf er undir álagi, en talningar af Suðurlandi sýna marktæka fækkun fimm tegunda, þ.e. heiðlóu, lóupræls, spóa, stelks og þúfutittlings.⁴ Ekki er nákvæmlega vitað hvað veldur þessari fækkun en þar sem þessar tegundir sýna almennt neikvæð áhrif af aukinni landnotkun gætu þetta verið merki um svæðisbundin neikvæð áhrif mannlegra umsvifa á þéttleika mófugla.⁵ Náttúruverndarstofnun bendir á að heiðlóa, lóupræll, spói, jaðrakan og stelkur eru ábyrgðartegundir Íslands⁶ þar sem um eða yfir 20% af Evrópustofninum verpir hér á landi. Heiðlóa og lóupræll eru jafnframt forgangstegundir í viðauka Bernarsamningsins, sem Ísland er aðili að, yfir tegundir sem þarfnast sérstakrar búsvæðaverndar.

Stofnstærð mófugla og válistaflokkun

Náttúruverndarstofnun bendir á að Náttúrufræðistofnun uppfærði válista fyrir stöðu fuglategunda árið 2025⁷, en síðasti válisti hafði verið birtur árið 2018. Líkt og segir hér að ofan hafa mófuglar átt undir högg að sækja síðustu ár og voru flestar tegundir þeirra færðar um einn eða tvo flokka í nýrri uppfærslu válistans. Heiðlóa, spói og lóupræll færðust um tvo flokka, úr því að vera metnar ekki í hættu árið 2018 yfir í að vera metnar í nokkurri hættu árið 2025. Helsta hættan sem steðjar að þeim er búsvæðaeyðing, en þó stofnar þeirra telji enn marga einstaklinga hafa þeir minnkað um allt að 30-40% á síðustu 10-15 árum. Ísland ber alþjóðlega ábyrgð á þessum tegundum sökum þess hve stór hluti Evrópustofnanna verpur

³ Tómas Grétar Gunnarsson, 7. maí 2025. Að taka tillit til mófugla á varptíma, þoka. Sótt 28. ágúst

⁴ Aldís E.P., Böðvar Þ. og Tómas G.G., 2025. Recent population changes of common waders and passerines in Iceland's largest lowland region. *Bird Study*, bls. 1-13.

⁵ Rannsóknasetur HÍ á Suðurlandi – Mófuglar

⁶ Náttúrufræðistofnun – Forgangstegundir fugla

⁷ Náttúrufræðistofnun – Válisti fugla 2025

hér á landi. Því er nauðsynlegt að athuga stöðu þessara tegunda á framkvæmdasvæðum sem eru algeng búsvæði þeirra og almenn þörf á því að draga úr frekara álagi á búsvæði þeirra til að stemma stigu við þessari hnignun.

Víðerni

Í fyrirliggjandi tilkynningu Landsnets um breytingu á legu Blöndulínu 3 í landi Starrastaða og Mælifells er óljóst hvort fjallað sé um óbyggð víðerni, hvorki sem umhverfisþátt né sem hluta af kafla um landslag og ásjúnd.

Náttúruverndarstofnun vill vekja athygli á:

- Svo virðist sem engin greining, kort eða umfjöllun er lögð fram um áhrif framkvæmdarinnar á svæði sem bera einkenni óraskaðs lands eða víðernisupplifunar.
- Skipulagsstofnun áréttaði jafnframt að Landsnet hefði getað og átt að nýta fyrirliggjandi rannsóknargögn og kortlagningu óbyggðra svæða, m.a. gögn Háskóla Íslands (Rannsóknasetur á Hornafirði 2017–2021) og Wildland Research Institute (2021), til að leggja mat á víðerni á áhrifasvæði framkvæmdarinnar. Auk þess bendir Náttúruverndarstofnun á að til er kort sem var unnin af Umhverfisstofnun árið 2009.
- Þó svo að þessi gögn og aðferðir séu ólíkar og þessi kort hafi ekki lögformlega stöðu væru hægt að nýta þessi fyrirliggjandi gögn í umhverfismati.
- Náttúruverndarstofnun bendir á að eitt markmiða náttúruverndarlaga nr. 60/2013 er að standa vörð um óbyggð víðerni.
- Samkvæmt 19. tölulið 5. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 er *óbyggt víðerni* skilgreint sem svæði í óbyggðum sem er að jafnaði a.m.k. 25 km² að stærð og að jafnaði a.m.k. 5 km fjarlægð frá mannvirkjum eða tæknilegum ummerkjum, svo sem vegum, orkuverum og raflínunum. Á slíkum svæðum á að vera unnt að njóta einveru og ósnortinnar náttúru án truflunar.
- Skilgreiningu á óbyggðum víðernum var breytt með lögum árið 2020. Varðandi ástæðu breytingarinnar á skilgreiningunni, þá segir í greinargerðinni að eins og ákvæðið var orðað áður gátu mannvirki og önnur tæknileg ummerki í allt að 5 km fjarlægð í einum firði/dal komið í veg fyrir að svæði í næsta firði/dal gæti verið skilgreint sem óbyggð víðerni, þrátt fyrir að landfræðilegar aðstæður væru þannig að mannvirkið sæist ekki frá hinu óbyggða víðerni.
- Miðað við fyrirliggjandi gögn og rannsóknir sem fjallað var um hér að ofan telur Náttúruverndarstofnun að framkvæmdin muni hafa neikvæð áhrif á víðerni, einkum þar sem línan er færð ofar í land og nær óröskuðum hlíðum í Kiðaskarði og Mælifellsdal.

Valkostir

Í greinargerð framkvæmdaraðila er rakið að breytingin í landi Starrastaða og Mælifells sé liður í endanlegri hönnun og staðsetningu Blöndulínu 3, sem áður hefur verið tekin til mats samkvæmt lögum nr. 111/2021 um mat á umhverfisáhrifum framkvæmda og áætlaða.

Náttúruverndarstofnun bendir á að almennt sé æskilegt að velja þessum mannvirkjum stað í samræmi við fyrirliggjandi innviði, s.s. vegi og aðrar háspennulínur, fremur en að fara inn á ný og óröskuð svæði með hátt náttúruverndargildi. Slíkt fyrirkomulag er í samræmi við 69. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, þar sem kveðið er á um að við uppbyggingu mannvirkja skuli gætt samræmis við landslag og umhverfi og forðast óþarfa sjónræn áhrif.

Að mati Náttúruverndarstofnunar uppfyllir Blöndulína 3 þessi viðmið að hluta til, einkum á kafla frá Héraðsvötnum að Akureyri, þar sem hún fylgir þjóðvegi og eldri háspennulínu. Hins vegar liggur línan samkvæmt aðalvalkosti (leið B1b) að hluta til um nánast óraskað land í Kiðaskarði og í suðurhluta Skagafjarðar, þar sem víðast er gróið land og verulegt votlendi. Þessi hluti línunnar hefur verið talinn umhverfislega viðkvæmastur.

Náttúruverndarstofnun telur að leiðir A1 og B1b séu almennt verstu kaflar aðalvalkostarins hvað varðar umhverfisáhrif, þar sem áhrif á gróður, votlendi og landslag eru mest. Þá er rétt að minna á að sjónræn áhrif, sem eru meðal helstu ástæðna þess að valin var fjarlægari lega frá byggð, geta í raun leitt til aukinna áhrifa á landslag og víðerni og skerðingar á óröskuðum svæðum, sem stangast á við meginmarkmið laga um náttúruvernd og sjálfbæra landnotkun.

Að mati stofnunarinnar er því leið A2 um Vatnsskarð að tengivirki við Varmahlíð umhverfislega hagstæðasti kosturinn. Sá valkostur krefst minna rasks á grónu landi en leið A1, felur ekki í sér jafn mikla þverun votlendis og gæti jafnframt dregið úr þörf fyrir jarðstreng eins og gert er ráð fyrir í aðalvalkosti.⁸

Niðurstaða

Að mati Náttúruverndarstofnunar er breytingin á legu Blöndulínu 3 í Skagafirði tiltölulega afmörkuð en felur þó í sér færslu línunnar ofar í land og nær óröskuðum hliðum þar sem náttúrufar og víðernisupplifun er viðkvæm. Í fyrri umsögnum lagði stofnunin til að valkostur A2 myndi verða skoðaður nánar. Einnig er óljóst hvort greining hafi verið gerð óbyggðum víðernum fylgir tilkynningunni þrátt fyrir fyrri ábendingar Skipulagsstofnunar.

Virðingarfyllst,

Axel Benediktsson
sérfræðingur
Skúli Þórðarson
verkefnastjóri

⁸ https://ust.is/library/sida/Umhverfisstofnun/Ums%20b6gn%20UMS%20Bl%20b6ndul%20adna%203_undirr.pdf

